

Punaise de sacristie, he had challenged. – Punaise de sacristie - с'язвил он.

She did, however, resent being called a punaise de sacristie. - Однако вызывало возмущение, что ее называют punaise de sacristie.

У тексті розповіді перекладач залишив французькі слова, а у кінці книги подано примітки: «punaise de sacristie – святоша, ханжа». При цьому у першому випадку, коли зустрічаємо це словосполучення, посилання на примітку є, а у другий раз – немає. У мові перекладу реалія не була трансформована. Перекладач перенесла її у незмінному вигляді, що, на нашу думку, є незрозумілим для цільової аудиторії. Ми вважаємо, що було б доречно адаптувати її та надати адекватну заміну знайомим поняттям.

[...] *at the mairie.* – ... в мэрии.

У тексті розповіді перекладач залишив французьке слово, а у кінці книги подано примітку: «mairie – мэрия». У мові перекладу автор зберегла реалію. На нашу думку таке рішення є обґрунтованим, оскільки подану лексичну одиницю можна вважати інтернаціональним словом в багатьох мовах, що робить його впізнаваним читачами і не вимагає додаткового розтлумачення.

In the kitchen Marie-Thérèse was standing in awkward conspiracy with the curé. – В кухне Мари-Тереза стояла в неуклюжем сговоре с кюре.

Перекладацька трансформація, що була використана, – функціональний аналог. У мові перекладу слово «кюре» функціонує і має асоціації саме із західноєвропейськими служителями церкви. Ми вважаємо такий переклад адекватним.

Отже, у процесі перекладу суспільно-політичних реалій найчастіше залучався такий самий спосіб перекладу, що й при перекладі етнографічних реалій – збереження варваризму та надання його перекладу у формі примітки у кінці книги, що ми не вважаємо вдалим перекладацьким рішенням.

Висновки. Проаналізувавши варваризми та реалії зі збірки розповідей Дж. Барнса “Cross Channel”, ми виявили, що більшість реалій в розповідях є етнографічними або суспільно-політичними, хоча у меншій кількості зустрічаються також і географічні реалії. Що стосується структури реалій, вони представлені окремими словами, словосполученнями; немає реалій-речень та реалій-фразеологічних зворотів. Проаналізувавши переклад творів, представлений І. Гуровою та І. Стам, бачимо, що частіше перекладачі зберігали варваризми у тексті перекладу та надавали переклад з французької на російську мову у кінці книги. **Перспективою** дослідження вбачаємо подальше дослідження функціонування реалій, які належать народам, що не є носіями англійської мови, у текстах англійською мовою та особливості їх перекладу українською та російською мовами.

Література

- Барнс Дж. По ту сторону Ла-Манша / Дж. Барнс; пер. с англ. И. Гуровой и И. Стам. – АСТ, 2005. – 224 с.
Влахов С. Непереваемое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М.: Международные отношения, 2009. – 360 с.
Barnes J. Cross Channel / Barnes J. – ed. Jonathan Cape, 1996. – 156 p.

УДК: 811.111'255.4

ВОРОНИНА К. В., ВАЛІЙОВА Т. Б.

(Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
Харківський національний університет радіоелектроніки)

JABBERWOCKY УКРАЇНСЬКОЮ

Статтю присвячено вивченню особливостей перекладу лексичного нонсенсу в контексті поетичного твору. Встановлено, що онтологічні характеристики нонсенсу чинять суттєвий вплив як на інтерпретацію лексем-нонсенсів, так і на створення перекладацьких відповідників. Розкрита провідна роль перекладача, його професійних та особистісних характеристик під час здійснення обох етапів процесу перекладу: етапу сприйняття твору, що містить нонсенс, та етапу створення остаточного відповідника. У результаті дослідження зроблено висновок, що провідною задачею перекладача є утворення функціональних відповідників лексичному нонсенсу в мові перекладу.

Ключові слова: інтерпретація, лексичний нонсенс, переклад, перекладач, відповідник.

Воронина К. В., Валиєва Т. Б. *Jabberwocky* по-українски. Стаття посвячена изучению особенностей перевода лексического нонсенса в контексте поэтического произведения. Установлено, что онтологические характеристики нонсенса оказывают значительное влияние как на интерпретацию лексем-нонсенсов, так и на создание переводческих соответствий. Раскрыта ведущая роль переводчика, его профессиональных и личностных качеств в осуществлении обоих этапов процесса перевода: этапа восприятия произведения, содержащего нонсенс, и этапа создания окончательного соответствия. В результате исследования делается вывод, что основной задачей переводчика является создание функциональных соответствий лексическому нонсенсу в языке перевода.

Ключевые слова: интерпретация, лексический нонсенс, перевод, переводчик, соответствие.

Voronina K. V., Valiyova T. B. *Jabberwocky* in Ukrainian. The paper focuses on particularities of translating lexical nonsense inserted into a poetical work. *Jabberwocky* by L. Carroll is of a particular interest for the purposes of the present research as the verse abounds with lexical nonsense units which present a lot of difficulties while translating. We claim that ontological characteristics of nonsense have a great impact on both its interpreting and creating translation equivalents. Coined to meet pragmatic intentions of a literary work's author, nonsensical units are structurally non-conventional, which greatly hampers their interpretation by the recipient. Besides, the ability of nonsensical lexemes to simultaneously refer to several objects leads to the recipient's indeterminateness as to which possible meaning to choose. Moreover, semantic ambiguity of lexical nonsense results in the fact that different recipients can attribute to one and the same nonsensical lexeme completely different meanings.

The characteristics of lexical nonsense mentioned above have a huge impact on both the process and the result of its translation. On the one hand, nonsensical units have no direct equivalents in other languages, which considerably complicates the process of their conveying into the target language. On the other hand, lexical nonsense allows creating multitude of translator equivalents, which in its turn makes it difficult for the translator to take a final decision. As a result of the research, it has been revealed that translator's competency as well as his/her personal characteristics are of primary importance while interpreting lexical nonsense units and creating their equivalents. Lexical nonsense allows translators free up their imagination, revealing the full extent of their creative potential. The conclusion is made that translators are to create functional equivalents to nonsense lexemes taking into account that the means of implementing the same functions in the source language and in the target languages can be different.

Key words: equivalent, interpretation, lexical nonsense, translation, translator.

Вивчення нонсенсу привертає все більш пильну увагу представників різноманітних гуманітарних дисциплін. Цей складний феномен привертає увагу та зацікавленість як перекладознавців, так і перекладачів-практиків, оскільки під час перекладу його численних репрезентацій виникають труднощі, подолання яких потребує нових нестандартних рішень та активізації усіх наявних ресурсів та творчого потенціалу. Дослідницька зацікавленість спрямована, в першу чергу, на особливості вибору/утворення перекладацьких відповідників, а також на фактори, які впливають на їх остаточний вибір. Поступова зміна дослідницьких пріоритетів – зосередження уваги не стільки на тексті перекладу як на результаті перекладацької діяльності, скільки на безпосередньо перекладачеві як агенті креації – обумовлює **актуальність** даної розробки.

Об'єктом дослідження є нонсенсні одиниці лексичного рівня, а **предметом** – шляхи подолання перекладацьких труднощів, які виникають під час перекладу лексичного нонсенсу. Дослідження здійснено на **матеріалі** вірша *Jabberwocky* всесвітньо відомого майстра жанру нонсенс Льюїса Керрола та 6 перекладів українською, виконаних Миколою Лукашем, Тетяною Тарабукіною, Марією Коливай, Інною Коваль, Галиною Висоцькою, Сергієм Ковальчуком.

Льюїс Керрол – видатний діяч XIX сторіччя, один з «найвідоміших та водночас загадкових особистостей Вікторіанської Англії» [<http://lewis-carroll.ru/>]. Його казки «Аліса в Країні Чудес» та «Аліса у Задзеркаллі», що були перекладені багатьма мовами, принесли авторові світове визнання, зробили його твори третіми серед найчастіше цитованих, поступаючись лише Біблії та творам Шекспіра. Льюїса Керрола прийнято вважати засновником та неперевершеним майстром літературного жанру нонсенс [Демурова 1978; Демурова 1979; Демурова 1998] – явища, визнаного «виключно британським», що пройнято «особливим почуттям гумору, заснованому на підтексті, іронії та грі слів, тобто тим, що в значній мірі й визначає британську культуру» [Соболева 2008].

Не викликає сумнівів, що «монополію на нонсенс у світовій літературі утримують англійці» [Демурова 1979, с. 53], оскільки саме твори видатних англійців – Л. Керрола та Е. Ліра – є зразком «чистого нонсенсу» [Красавченко 2001, кол. 631]. Дослідники цього жанру погоджуються, що нонсенс «переінакшує, “вивертає навиворіт” звичайні життєві

зв'язки» [Демурова 1979, с. 53], але зовсім не означає повної відсутності сенсу. У нонсенсі «приховується певний глибинний сенс» [Демурова 1979, с. 53], однак, що це за сенс, кожен розуміє та трактує по-своєму.

Передумови розквіту цього жанру слід шукати в особливостях національного менталітету, що було сформованого внаслідок певного історичного розвитку та соціально-психологічних типів людей, які з'явилися та закріпилися у складі даного етносу [Карасик, Ярмахова 2006; Карасик 2009; Скуратовская, Матвеева 1972]. Провідними факторами, що обумовили своєрідність англійського менталітету, є острівне географічне положення Англії, висока щільність заселення, неодноразові напади, завоювання та, як наслідок, етнічні трансформації [Карасик, Ярмахова 2006]. Оскільки типовими рисами англійського характеру визнані прагнення до свободи, пошана традицій, високий емоційний самоконтроль [Карасик, Ярмахова 2006], не дивно, що прагнення перекрутити реальність, побудувати нові сенси шляхом відмови від традиційних трактувань прийшлися англійцям до вподоби.

Нонсенс Льюїса Керрола – надзвичайне явище, де знайшли втілення численні різнобічні таланти письменника. Л. Керрол відомий як математик, логік, філософ, який випередив деякі наукові відкриття ХХ сторіччя [Демурова 1978]. Серед його видатних досягнень в першу чергу називають праці в галузі математичної логіки. Так, його розробки дозволили «вирішувати не тільки силізи, але й складніші логічні задачі – так звані сорити» [Данилов, Смородинский 1991].

Не залишається поза увагою і внесок Л. Керрола в один з розділів сучасної математики – теорію ігор. Гру, яка пронизує творчість Керрола, представники точних наук сприймають як «формальну модель пошуку у тому чи іншому сенсі оптимального рішення в умовах конфлікту, де протилежною стороною є пресловутий “здоровий глузд”» [Данилов, Смородинский 1991]. Саме гра з сенсами й становить основу нонсенсу Л. Керрола. Його «смісловий зсув» призводить до «безглуздя з конвенційної точки зору», що в свою чергу стає причиною «критики конвенційно-логічного сприйняття світу» [Фиртич 2000, с. 245]. Нонсенс Керрола – це можливості безкінечного породження смислів [Чарская-Бойко 2011]. Відсутність одного заданого сенсу та, відповідно, здатність створювати потенційно необмежену кількість сенсів й робить його твори цікавими та привабливими для всіх прихильників інтелектуальних ігор.

Балада *Jabberwocky* є одним з найвизначніших творів англійського нонсенсу. Її герої – вигадані істоти, до того незвичайні, що їх навіть уявити складно. Крім того, вони «подібно до математичного символу» допускають «безкінечну множинність підстановок» [Демурова 1978], що призводить до потенційно необмеженої кількості їх інтерпретацій. Особливістю цього неповторного вірша є вживання разом з узуальними одиницями лексичних нонсенсів – інноваційних одиниць, створених за рахунок неконвенційного поєднання конвенційних елементів фонемного та/або морфемного рівнів мовної системи, які характеризуються референційно-сигніфікативною невизначеністю та семантичною неоднозначністю [Вороніна 2012, с. 18].

Наявність лексичних нонсенсів у літературному творі суттєво ускладнює здійснення обох етапів процесу перекладу. Сприйняття тексту мовою оригіналу, його осмислення та інтерпретування прийнято вважати першим етапом перекладацького процесу [Виноградов 2001; Комиссаров 1990; Минченков 2001]. На цьому етапі труднощі пов'язані з непрозорістю морфемної структури лексичного нонсенсу та, відповідно, неможливістю зробити остаточні висновки щодо його сенсу.

Інший фактор, що ускладнює розуміння, – це здатність лексеми-нонсенсу одночасно співвідноситися з потенційно необмеженою кількістю об'єктів позамовної дійсності. Відповідно, лексичний нонсенс неможливо одночасно зіставити з якимось одним об'єктом, що, в свою чергу, робить неможливим однозначне визначення його поняттєвої складової. Семантична неоднозначність лексеми-нонсенсу – одночасна реалізація множинності

потенційних сенсів – призводить, щонайменш, до двох наслідків. Перший має прояв у невизначеності реципієнта, яке само значення обрати з множинності можливих значень. Другий – у тому, що різні реципієнти можуть приписувати однієї й тій самій лексичній одиниці принципово різні значення. Відповідно, кількість варіантів інтерпретації може потенційно дорівнювати кількості реципієнтів. Таким чином, інтерпретація нонсенсу «не відбувається автоматично» [Dolitsky 1984, с. 1]; у ряді випадків перекладачеві доводиться докласти зусиль та активізувати весь творчий потенціал для тлумачення тієї чи іншої нонсенсної репрезентації.

Необхідно підкреслити, що під час перекладу творів, які містять лексичний нонсенс, значно зростає роль перекладача. Він «позбувається свого “фонового” статусу, перетворюючись на впливового агента креації» [Ребрій 2012, с. 331]. На передній план виходять його особистісні та професійні характеристики, перш за все, схильність розпізнавати сенси в умовах ускладненої інтерпретації, тобто його здатність «надавати значення непрозору, незрозумілому для реципієнта тексту» [Dolitsky 1984, с. 11]. Нонсенс вочевидь реалізує основний постулат герменевтики щодо суттєвого зростання ролі реципієнта: діяльність інтерпретатора майже дорівнює ролі автора. Інтерпретатор обов'язково вносить у текст щось нове, щось своє, оскільки «інтерпретація (і в цьому полягає її природа) спрямована й на осягнення, й на “довідтворення” того, що має бути зрозумілим» [Хализев 2000, с. 109].

Активне ставлення перекладача як реципієнта до тексту художнього твору корелює з широко відомим у психологічних дослідженнях поняттям *співтворчості*, яке визначається як «активна творча психічна діяльність читачів, яка відбувається переважно у галузі уяви, що відновлює зв'язки між художньо-умовним відображенням дійсності та самою дійсністю, між художнім образом та образами самого життя, що асоціативно виникають, у тих його явищах, які входять у досвід, емоційну пам'ять та внутрішній світ (інтелектуальний та чуттєвий, свідомий та неусвідомлений) реципієнта» [Блок 1991]. Співтворчість «не просто розшифровує те, що зашифроване іншим, але й творчо конструє за допомогою уяви свої образи у відповідь, що не збігаються прямо з баченням автора твору, хоча й близькі їм за змістовими ознаками, водночас оцінюючи талант, майстерність митця з своєї точки зору на життя та мистецтво» [Блок 1991]. Нонсенс – це феномен сприйняття [Dolitsky 1984, с. 11], стимул для привнесення розуміння реципієнта до тексту твору. Позбавлений одного заданого сенсу, нонсенс передбачає активну взаємодію з художнім текстом того, хто його сприймає та інтерпретує.

Другий етап перекладацького процесу – етап остаточного вибору/створення власного відповідника – зазвичай називають найскладнішим. На цьому етапі можуть виникнути «‘муки творчості’, пов'язані з пошуками потрібного слова та функціонально-стилістичних та жанрових відповідників, передачею реалій та гри слів, уточненням синтаксичного малюнку та кінцевою шліфовкою перекладу» [Виноградов 2001, с. 34]. На другому етапі перекладацькі труднощі пов'язані з тим, що лексеми-нонсенси відносяться до безеквівалентної лексики, а отже вони не мають та не можуть мати прямих відповідників у мові перекладу. Тож, головним завданням перекладача є створення мовою перекладу функціональних відповідників, тобто відповідників, «які виконують функцію, аналогічну функції мовних засобів оригіналу» [Маркіна 2008, с. 187]. Здійснення цього складного завдання потребує від перекладача «особливого чуття мови» [Демурова 1998, с. 10], високої майстерності в оперуванні засобами художньої виразності мови перекладу, уміння знаходити нові нестандартні рішення. У випадку з поетичним творами, які містять лексичний нонсенс, усі перекладацькі труднощі «багаторазово підсилюються» [Демурова 1998, с. 10], особливо, коли йдеться про таких неперевершених майстрів нонсенсу як Л. Керрол.

Проаналізуємо можливі підходи до вирішення перекладацьких труднощів. Одним з широко вживаних перекладацьких рішень під час перекладу лексичних нонсенсних одиниць

є транскодування – такий спосіб, коли «звукова та/або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу» [Карабан 2004, с. 282]. До такого варіанту створення відповідників звертаються найчастіше у тому випадку, коли та чи інша лексична одиниця сприймається як власне ім'я. Наприклад:

Оригінал	Переклад Т. Тарабукіної
<i>Beware the Jubjub bird, and shun</i>	<i>Джубджуб — це гнівоптах страшний.</i>

Запропонований відповідник *Джубджуб* утворено шляхом транслітерування – відтворення графічної форми лексеми оригіналу.

У прикладах нижче бачимо приклади як транслітерування, так і транскрибування:

Оригінал	Переклад Т. Тарабукіної	Переклад М. Коливай
<i>So rested he by the Tumtum tree</i>	<i>Та й сів під дерево Тумтум</i>	<i>Спочив під деревом Там-Там</i>

Відповідник *дерево Тумтум* створено шляхом відтворення графічної форми оригіналу, а відповідник *дерево Там-Там* – звукової.

Іншим широко вживаним способом перекладу лексичного нонсенсу є калькування – «спосіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом заміни її складових частин – морфем або слів (у випадку сталих словосполучень) – їх лексичними відповідниками у мові перекладу» [Паршин 1999]. Сутність цього способу полягає у створенні в мові перекладу нової лексичної одиниці, яка повторює структуру одиниці мови оригіналу. У перекладі художньої літератури цей прийом широко застосовується саме для передачі індивідуально-авторських утворень, «коли перекладач, змагаючись з автором, вигадує такі ж виразні, як і в оригіналі, оказіональні слова» [Виноградов 2001, с. 118]. Так, наприклад:

Оригінал	Переклад М. Лукаша	Переклад Т. Тарабукіної
<i>Twas brillig, and the slithy toves Did gyre and gimble in the wabe</i>	<i>Був смажень, і швимкі яски Сверли-спіралили в кружві,</i>	<i>Варчилось... Хлив'язкі тхурки Викрули, свербчись навкрузі,</i>

До аналізу перекладацьких відповідників звернемо увагу на особливості одного з улюблених способів створення лексичних нонсенсів Л. Керрола – на телескопію (блендінг). Значна частина авторських нонсенсних лексем є новими одиницями, утвореними «з частин (морфем або довільних сегментів) двох або більше лексем» [Bauer 1983, с. 234]. Л. Керролу належить й термін, що позначає ці одиниці – «слова-портмоне» (portmanteau words), тобто слова «у два відділка, в яких наче запаковані два різних значення» [Carroll 1871]. Серед авторських новотворів є одиниці, які увійшли до словників із зазначенням: «складено Л. Керролом». Одним з таких слів є *galumph*, яке складається з фрагментів двох одиниць: *gallop* та *triumph*, та позначає *to move with a clumsy and heavy tread* [http://www.merriam-webster.com]. Керролівські слова-портмоне у більшості випадків побудовані із компонентів узуальних лексичних одиниць, усічених довільним чином, що в багато разів ускладнює їх інтерпретацію. Для допомоги читачеві в тлумаченні новотворів автор сам наводить детальні пояснення своїм нонсенсам.

Так, лексема-нонсенс *slithy* побудована шляхом об'єднання сегментів узуальних одиниць *lithe* – гнучкий, податливий та *slimy* – 1) мулистий, грузлий; липкий 2) слизуватий; покритий слизом; слизький [АВВУУ Lingvo x 3]. Вочевидь, що під час створення власних відповідників деякі перекладачі керувалися керролівськими підказками. Так, Т. Тарабукіна створює лексему-нонсенс *хлив'язкі* із фрагментів двох узуальних *хлипкі* та *в'язкі*. Варіант М. Лукаша – *швимкі* – бленд, побудований із усічених компонентів узуальних лексем *швидкі* та *щемкі*. Вказаний відповідник демонструє рішення перекладача відійти від підказки автора; напевно, його варіант продиктовано особливостями індивідуального сприйняття.

Окрему увагу слід приділити назві вірша у мові оригіналу та її українським відповідникам. Так, можна припустити, що лексичний нонсенс *Jabberwocky* складається з двох компонентів: першим його компонентом є узуальна одиниця *Jabber* – 1) балаканина 2) бурмотання; белькотання 3) тарабарищина, а другим – випадок авторської орфографії узуальної одиниці *wasky* – ексцентричний; дивакуватий; безглуздий, ідіотський [АВВУУ Lingvo x 3]. Аналіз будови українських варіантів перекладу демонструє тенденцію перекладачів до збереження авторської структури: у 4 випадках зафіксовано утворення відповідника на основі злиття двох узуальних одиниць.

Так, відповідник Т. Тарабукіної *Бурмоковт* – телескопічне поєднання, до складу якого належать фрагменти узуальних *бурмотати* та *ковтати*, на основі чого читачеві легше зорієнтуватися щодо потенційного сенсу утворення. Будова відповідника М. Коливай *Бормоглуп*, першим елементом якого є фрагмент *бурмотати*, другим – *глулак*, так само досить красномовно підказує читачеві, який сенс сповістив перекладач всьому новотвору. Структура варіанту І. Коваль *Бурмозвій* також досить прозора – нонсенсна одиниця складається з фрагменту *бурмотати* та лексеми *звій*, що також значним чином полегшує інтерпретування. З точки зору техніки утворення відповідник Г. Висоцької *Жабохряк* можна розглядати як випадок словоскладання, адже до його складу належать основи узуальних одиниць *жаба* та *хряк*. Але, незважаючи на прозорість структури, уявити істоту, яка б поєднувала ознаки вказаних тварин, надзвичайно складно.

У випадку з відповідником С. Ковальчука *Жербельковт* складніше зробити висновки щодо його структури утворення. Так, ця нонсенсна одиниця може бути результатом поєднання трьох узуальних лексем, де першим елементом є довільно усічений фрагмент *жерти*, другим – *белькотіти*, третім – *ковтати*, при чому другий та третій елементи поєднані між собою за допомогою міжслівного накладання. Однак, не виключеними є інші варіанти утворення. Створюючи такий відповідник, перекладач в свою чергу грає з читачем, спонукуючи його самостійно шукати відповіді на питання не тільки щодо значення цього утворення, але й щодо способу його створення.

Ще одним способом утворення перекладацьких відповідників лексичним нонсенсам є компенсація. Цей спосіб перекладу передбачає, що елементи сенсу тієї чи іншої одиниці мови оригіналу «передаються в тексті перекладу якимось іншим засобом, причому зовсім необов'язково у тому ж самому місці тексту, що в оригіналі» [Паршин 1999]. У результаті аналізу перекладів в рамках компенсації виділяємо 3 способи утворення перекладацьких відповідників: телескопія, авторська орфографія, анаграми. Розглянемо кожен з цих способів перекладу та наведемо відповідні приклади.

До формування перекладацьких відповідників за допомогою телескопії звертаються з метою створити лексичні одиниці з яскравим емоційно-експресивним забарвленням. Так, наприклад, для нонсенсу *raths*, який автор вустами Шалама-Балама трактує як *зелені свині*, Т. Тарабукіна запропонувала варіант *зехряки*, побудований шляхом злиття фрагменту узуальної лексеми *зелені* + *хряки*. Для незвичних істот *toves* М. Лукаш утворив відповідник *яски* з довільно усічених фрагментів одиниць *ящірки* та *борсуки*. А такий нонсенс як *gyre* Т. Тарабукіна перекладає за рахунок поєднання вичленованих сегментів одиниць *вихрити* + *кружляти*, у результаті чого утворюється *викрули*. Експресивний потенціал наведених одиниць надає потужний вплив на читача, його уяву, почуття, змушуючи шукати нестандартні шляхи до тлумачення як лексичних нонсенсів, так і всього вірша.

У наступних прикладах знаходимо випадки авторської орфографії:

Оригінал	Переклад М. Коливай	Переклад І. Коваль
<i>Did gyre and gimble in the wabe:</i>	<i>На хвиді кружали й спірли,</i>	<i>В трамичці дзигали якраз</i>

Сам автор наводить підказку для допомоги тлумачення нонсенсного *in the wabe: the wabe* – це трава під сонячним годинником. Варіант перекладу І. Коваль в *трамичці* можна зіставити з узуальним в *травичці*, що свідчить про його утворення з опорою на авторську підказку. Відповідник М. Коливай на *хвуді* можна зіставити з узуальним на *хвилі*, що зможе скерувати читача стосовно сенсу перекладацького нонсенсу. Відмінний від авторського тлумачення, наведений відповідник передає інтенцію автора – повертає увагу читачів до незвичного місця, де знаходяться герої твору.

У певних випадках перекладацькі відповідники створюються шляхом анаграм – довільної перестановки букв у слові [Лимбах 2000]. Читач має розпізнати сенс таких одиниць самостійно, хоча, їх схожість з узуальними одиницями дозволяє керуватися асоціаціями, які викликають нонсени зі значеннями узуальних слів. У результаті аналізу нами зафіксовані випадки метатезного словотвору – взаємної перестановки звуків у словах, що контактують [Пулина 2008, с. 15]. Так, авторське сполучення *tulgey wood* у перекладі Г. Висоцької передано як *дісом ликовий*, що можна співвіднести з *лісом диким*.

Здійснене дослідження дозволяє дійти певних **висновків**. Лексичний нонсенс – унікальне явище як з точки зору особливостей його утворення, так і перекладу. Його онтологічні характеристики – структурна неконвенційність, референційно-сигніфікативна невизначеність та семантична неоднозначність – суттєво впливають на інтерпретацію лексем-нонсенсів та на створення перекладацьких відповідників. Під час перекладу художніх творів, які містять лексичні нонсени, значно зростає роль перекладача; його професійні та особистісні якості чинять колосальний вплив на процес та результат перекладу.

У процесі роботи з нонсенсом провідним завданням перекладача є створення функціонального відповідника мовою перекладу. У мові оригіналу та мові перекладу реалізація одних й тих самих функцій може досягатися за рахунок різних способів, що необхідно враховувати під час утворення перекладацьких відповідників. Гра з сенсом Л. Керрола у перекладах українською відтворюється за рахунок створення неконвенційних лексичних одиниць – лексичних нонсенсів. Перекладацькі відповідники авторським лексичним нонсенсам утворюються у більшості випадків шляхом використання таких способів, як транскодування, калькування та компенсація.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні особливостей перекладу лексичних нонсенсних одиниць у прозових творах.

Література

- Блок В. Б. Сопереживание и сотворчество // Художественное творчество и психология : сборник. – М. : Наука, 1991. – С. 31-55. – URL: <http://www.aquarun.ru/psih/tvor/tvor25.html>.
- Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). – М. : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.
- Вороніна К. В. Структурно-семантичні та функціональні особливості лексичного нонсенсу в англомовному поетичному дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ст. канд. філ. наук : спец. 10.02.04 – «Германські мови». – Харків, 2012. – 20 с.
- Данилов Ю. А. Физик читает Кэрролла / Ю. А. Данилов, Я. А. Смородинский. // Льюис Кэрролл. Приключения Алисы в стране чудес. Сквозь зеркало и что там увидела Алиса, или Алиса в зазеркалье. – 2-е стереотипное издание. – М. : «Наука», Главная редакция физико-математической литературы, 1991. – URL: http://lib.ru/CARROLL/carrol0_8.txt.
- Демурова Н. М. Эдвард Лир и английская поэзия нонсенса // Topsy-Turvy World, English Humor in Verse. – М. : Progress Publishers, 1978. – С. 5-22. – URL: <http://www.limericks.narod.ru/lear.htm>.
- Демурова Н. М. Льюис Кэрролл. Очерк жизни и творчества – М. : Наука, 1979. – 200 с.
- Демурова Н. М. Вступительная статья (предисловие) // Английская абсурдная поэзия. Эдвард Лир. Хилэр Беллок. Сэр Уильям Гилберт. Роальд Даль. Перевод с англ. и сост. М. Фрейдкина. Рисунки Э. Лира, Б.Т.Б., Н. Бентли. – М. : «Carte Blanche», 1998. – С. 3-10.
- Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жарново-стилістичні проблеми. – Вінниця, Нова книга, 2004. – 576 с.
- Карасик В. И. Лингвокультурный типаж «английский чужак» / В. И. Карасик, Е. А. Ярмахова. – М. : Гнозис, 2006. – 240 с.
- Карасик В. И. Языковые ключи. – Москва: Гнозис, 2009. – 406 с.
- Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. – М. : Высш. шк., 1990. – 253 с.
- Красавченко Т. Н. Нелепица, поэзия нонсенса // Литературная энциклопедия терминов и понятий. – М. : НКП «Интелвак», 2001. – кол. 631.
- Кэрролл Льюис. 1832-1898 гг. – [Электронный ресурс]. – URL: <http://lewis-carroll.ru/>.

- Лимбах Е. Н. Прагматический потенциал русского окказионального слова в газетных текстах // Русская филология. Украинский вестник : республиканский научно-методический журнал. – Харьков. – 2000. – № 3-4 [17]. – С. 59-61.
- Маркина М. Г. Адекватность как переводческая проблема (функциональный подход) // Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Мовознавство. – 2008. – Т. 16. – Вип. 14. – С. 184-189.
- Минченков А. Г. Русские частицы в переводе на английский язык. – СПб.: ООО «Издательство «Химера», 2001. – 96 с.
- Паршин А. Теория и практика перевода. – СПб. : СГУ, 1999. – 202 с. – URL : http://teneta.rinet.ru/rus/pe/parshin-and_theoria-i-praktika-perevoda.htm.
- Пулина Е. А. Окказиональное слово в художественном тексте: способы образования и межъязыковой трансляции (на материале романа Дж. Джойса «Улисс» и его переводов на русский и немецкий языки) : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19. «Теория языка». – Пермь, 2008. – 23 с.
- Ребрий О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : монографія. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 376 с.
- Скуратовская Л. И. Из истории английской детской литературы / Л. И. Скуратовская, И. С. Матвеева. – Днепропетровск, 1972. – 55 с.
- Соболева Н. В. Английская абсурдная поэзия: проблемы поэтики и перевода (на примере творчества Э. Лира) : дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.01.03 – «Литература народов стран зарубежья (английская литература)» [Электронный ресурс]. – Екатеринбург, 2008. – URL : <http://www.dissercat.com/>.
- Фиртич Н. Льюис Кэрролл и русский алогизм // Русский авангард 1910-1920х годов в европейском контексте. – М. : Наука, 2000. – С. 245-252.
- Хализев В. Е. Герменевтика (раздел 1 главы III Функционирование литературы) // Теория литературы : учебник. – [2-е изд.]. – М. : Высш. шк., 2000. – С. 106-112.
- Чарская-Бойко В. Ю. Категория нонсенса и фольклорные традиции в английской детской литературе второй половины XIX века (на примере произведений Э. Лира и Л. Кэрролла) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.01.03 – «Литература народов стран зарубежья (европейская и американская литературы)». – Санкт-Петербург, 2011. – URL : <http://cheloveknauka.com/>.
- ABBYY Lingvo x 3 : Словарь. – [Electronic resource] – Вып. 14.0.0.715. – 2008.
- Bauer L. English Word-Formation / L. Bauer. – Cambridge : Cambridge University Press, 1983. – 296 p.
- Carroll Lewis, Through The Looking-Glass. – [Electronic resource]. – URL: <http://www.gutenberg.org/files/12/12-h/12-h.htm>.
- Dolitsky M. Under the tumtum tree: From nonsense to sense, a study in nonautomatic comprehension / M. Dolitsky. – Amsterdam, 1984. – 119 p.
- Merriam-Webster. – [Electronic recourse]. – URL: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/galumph>.

УДК: 81 : 811, 111 '42

ГОЛУБ Ю. І.

(Запорізький національний університет)

ЛЕКСИКОН АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У СВІТЛІ ЗАГАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ СИСТЕМ

У статті представлено результати теоретичного осмислення системності словникового складу англійської мови шляхом екстраполяції на нього сутнісних системних ознак, які виділяються у межах загальної теорії систем. Лексикон розглядається як цілісна система, що складається із взаємозумовлених і взаємодіючих елементів. Серед сутнісних системних ознак виділяють діалектичну двоїстість, відносну неподільність одиниць, ієрархічність, структурність, відкритість, мінливість, динамізм. Стосовно лексичної системи ці ознаки наповнюються специфічним змістом при наявності пріоритетної значущості одних і скритої актуалізації інших.

Ключові слова: лексикон, лексична одиниця, системний підхід, системні параметри, системні відношення.

Голуб Ю. І. Лексикон англійського языка в свете общей теории систем. В статье представлены результаты теоретического осмысления системности словарного состава англійського языка путём экстраполяції на него сутнісних системних признаков, выделяемых в рамках общей теории систем. Лексикон рассматривается как целостная система, состоящая из взаимообусловленных и взаимодействующих элементов. Среди сутнісних системних признаков выделяют диалектическую двойственность, относительную неделимость единиц, иерархичность, структурность, открытость, изменчивость, динамизм. По отношению к лексической системе эти признаки наполняются специфическим содержанием при наличии пріоритетной значимости одних и скрытой актуализации других.

Ключевые слова: лексикон, лексическая единица, системный подход, системные параметры, системные отношения.

Golub Yu. I. Lexicon of the English Language from the Point of View of the General System Theory. The given article represents the results of the interpretation of the wordstock as a system, consisting of the interacting elements that are organized into the integral object. Systemic organization of the wordstock has been the subject of heated discussion and controversy among scientists. This fact is determined by a number of objective factors, among which we can distinguish certain basic features of the lexicon, such as semantic indefiniteness, heterogeneous character of its elements, difficulties in understanding of lexical groups it consists of, constant violation of the balance of lexical units. In the given article the character of the lexical system is shown through the universal principles of the general system theory. According to basic systemic parameters the lexicon is a hierarchical, structural, changeable, dynamic phenomenon that is characterized by relative indivisibility of its elements and by dialectical duality. The author comes to the conclusion that all the parameters mentioned above, that initially characterize language system as a whole, are applicable to the lexicon, in which they acquire specific manifestation. Thus, the lexicon can be described as a structured network of